

‘Als ik denk aan
het verdwenen
dorp Dubridun,
overvalt mij een
diepe emotie’

Henk Vreekamp tekende
verhalen van de Veluwe op

“Tot 1957 hadden wij geen elektriciteit op de boerderij. We woonden aan de noordkant van Hoevelaken, een beetje in een vergeten hoek. Het was er 's nachts pikkedonker. Dat boezemde ontzag in. Het kon er spoken. Mijn overgrootvader, die hier veldarbeider was, stond bekend als tovenaars. Zijn zoon Henk, naar wie ik ben vernoemd, was daarentegen een zeer gelovig mens die al op vroege leeftijd ouderling werd in de kerk.”
Henk Vreekamp is dominee, schrijver en verteller. Hij voelt zich verbonden met de Veluwe. Met de mensen die er wonen en de verhalen die er leven.

Tekst **DOUWE ANNE VERBRUGGE**
Fotografie **LODE GREVEN**

‘N

Nog nooit van het Laakmannetje gehoord?”, lacht de 72-jarige Henk Vreekamp in zijn privé-bibliotheek in Epe. De boekenkasten reiken tot aan het vier meter hoge plafond. De vloer rondom het schrijversbureau ligt bezaaid met paperassen, oude aantekeningen, historische documenten en boeken die binnenkort toch echt een keer gelezen moeten worden. “Maar ga zitten, dan vertel ik je eerst over het Laakmannetje... De Laak is een riviertje tussen Hoevelaken en Nijkerkerveen. Het verhaal gaat dat er vroeger een boer was die 's nachts de grenspalen tussen deze twee dorpen had verzet, in zijn voordeel uiteraard. Maar dat bleef niet ongestraft. Na zijn dood vond zijn geest geen rust en bleef als lichtje eeuwig rondwalen boven het riviertje De Laak. Er is zelfs een rijmpje over:

*Laakmannetje, Laak.
Ik heb De Laak niet recht gemeten
en nu heb ik m'n arme ziel vergeten.*

Dwaallichtjes komen meer voor op de Veluwe, in verschillende hoedanigheden. Wetenschappelijk gezien wordt het fenomeen verklaard uit het ontbranden van fosfor dat uit moeras of waterrijke gronden ontsnapt. Maar ik kan mij goed voorstellen dat de mensen van toen flink bang werden van de onverklaarbare lichtjes in het pikkedonker. En dat zij daar een verklaring voor zochten.”

Oergebied

Dat het juist op de Veluwe wemelt van de mythes, sagen en volksverhalen verbaast Henk Vreekamp absoluut niet. “De Veluwe is een geografisch eiland. Tot in de negentiende eeuw was het midden nogal onbegaanbaar en gevaarlijk door de aanwezigheid van struikrovers. Op de vlucht zijnde criminelen uit Duitsland kwamen hiernaartoe om onder te duiken. Het was een oergebied, met wouden en later zandverstuivingen. En dan ook nog eens geïsoleerd. Verhalen over weerwolven, dwaallichten, tovenaars, maar ook veel volkswijsheden vinden hier hun oorsprong. Wist je dat een nageboorte van een paard na de bevalling van een veulen altijd hoog in een boom moet worden opgehangen? Daarmee zorg je ervoor dat het veulen later als paard sierlijk en met opgeheven hoofd gaat lopen!”

Duizenden jaren op dezelfde plek

Vreekamp legt uit dat veel van dit soort sages bewaard zijn gebleven dankzij ene Gustaaf van de Wall Perné. “Eind negentiende eeuw ging hij Veluwe boerenhoeven langs om deze verhalen op te tekenen. Die Van de Wall Perné moet een bijzonder talent hebben gehad om mensen op hun gemak te stellen. Zeker de Veluwenaren van vroeger, wantrouwen alles wat van buiten kwam. Dit is wel een beetje psychologie van de koude grond natuurlijk”, benadrukt Henk, “maar de eens zo geïsoleerde ligging van de Veluwe typeert nog steeds het karakter van zijn bewoners. Ze kijken graag de kat uit de boom. In gesprek met iemand van ‘buiten’ laten zij die persoon bij voorkeur zelf de antwoorden geven op de vragen die hij stelt. Zelf geven ze weinig prijs. Tegelijk berusten Veluwenaren vaak in de dingen die hun overkomen. Met een houding van ‘je doet er toch niets aan’. Heel anders dan Randstedelingen. Ik ben ervan overtuigd dat dat met de geografie te maken heeft. Het westen van het land is relatief gezien nog maar kort bewoond, en er is altijd strijd geleverd tegen het water. Dat maakt de mensen die er wonen strijdbaar en nuchter. Er moeten rationele afspraken worden gemaakt om het leefgebied beheersbaar te maken. Op de zandgronden van de Veluwe wonen al duizenden jaren mensen op dezelfde plek. Dat geeft een soort van berusting.”

Rikert de tovenaars

Dat op de Veluwe in vroeger tijden veel vermeende heksen en tovenaars voorkwamen, heeft de familie van Henk Vreekamp zelf ondervonden. De dominee wijdde er zelfs een boek aan: *De tovenaars en de dominee*. “Mijn overgrootvader Rikert Vreekamp stond bekend als tovenaars. Rikert was een lastige man die op een dag de dominee van het erf had gejaagd. Volgens de verhalen konden alle Vreekampen op Hoevelaken toveren.”

Ze maakten muizen en kikkers. Tvenaars kunnen wat gewone mensen graag zouden kunnen. In geval van brand laten ze de wind draaien, weg van de bedreigde boerderij. Maar ze worden ook gemeden als de pest. Ze kunnen ook dingen die gewone mensen liever niet kunnen... Uit de opgetekende verhalen over Rikert die ik heb weten terug te vinden, komt naar voren dat hij mogelijk last had van epileptische aanvallen. Hij lag dan bewusteloos op de grond met wit schuim op de mond. En het verhaal gaat dat er dan een witte muis uit zijn mond naar buiten trippelde; met die muis verliet de ziel tijdelijk het lichaam. Pas als de muis via de mond weer naar binnen trippelde, kwam mijn overgrootvader weer bij bewustzijn. Maar mijn overgrootvader was zeker niet de enige tovenaars, ieder dorp of gehucht kende zijn eigen zonderlingen. Oude alleenstaande vrouwen waren snel verdacht, die moest je echt niet op kraamvisite laten komen. Dan zou het spoedig slecht aflopen met de baby. En als na een kraamvisite een krans van veren in het kussen werd gevonden, betekende dat foute boel voor de nieuwgeborene.”

Grootmoeders

Volksgeloof en volksverhalen zijn en waren nodig om uitleg te geven aan dingen die niet altijd begrepen konden worden. “Zo was het niet te verklaren waarom het ‘bodemloze’ Uddelermeer op zo’n grote hoogte ligt. Het ligt 24 meter boven NAP. Dat is in Nederland ongekend. Water stroomt immers van boven naar beneden. Maar dan wist je dat dondergod Thor in gevecht met een mythische zeeslang zijn strijdhamer naar de aarde slingerde om dat beest te doden. En die hamer kwam precies daar op aarde neer, waar nu het Uddelermeer is. Overigens zijn het de grootmoeders geweest die al deze verhalen hebben overgebracht. Zij vertelden ze door aan hun kleinkinderen. Die grootmoeders hadden namelijk feilloos door dat de ouders van hun kleinkinderen te veel onder het kerkelijk gezag stonden. Die ouders wilden geen gedoe met de kerk en de dominee die het volksgeloof vaak afkeurden. De kleinkinderen hadden daar geen last van. Zij waren wel ontvankelijk voor zulke mooie verhalen.”

Verdwenen dorp Dubridun

Vreekamp is verknocht aan de Veluwe. En meer dan dat. Zijn eigen familiegeschiedenis gaat meer dan vierhonderd jaar terug de Veluwe tijd in. “Als ik over het Kootwijkerzand wandel en ga zitten om voor mij uit te staren en ik denk aan het verdwenen dorp Dubridun dat daar ooit lag, dan overvalt mij soms een diepe emotie, een oerkracht. En altijd weer die vraag: waar komen we vandaan, waarom zijn we hier en waar gaan we naartoe? Ik ervaar

een sterke verbondenheid met de mensen die er ooit woonden en leefden. Ik voel mij in een keten opgenomen.”

“Of ik heimwee heb naar vroeger? Nee, dat niet. Ik ben een romanticus, maar ik romantiseer het verleden niet. Er was vroeger ook veel armoede, ziekte en angst. Aan de andere kant, als ik terugdenk aan de tijd op de boerderij, zo in het donker met de petroleumlamp midden boven de ronde tafel, dan krijg ik een brok in mijn keel. De gemeedelijkheid, de gezelligheid, de warmte. Weet je... op de boerderij van mijn grootouders kwam op zaterdagavond een christelijk gezelschap bijeen. Zoekende zielen. Ze vormden een soort bijbelkring waar de persoonlijke ervaringen van het geloof werden besproken en uitgewisseld. Heerlijk vond ik het om daarbij aan te schuiven. Maar ook het bezig zijn in de boerennatuur. De oogsttijd. Tjonge, ik kan nog steeds de geur van het koren in mij oproepen. En ik weet nog precies hoe ik het gewas moet binden. Tarwe met één band, rogge met twee banden. En als ik een koe met de hand zou moeten melken, lukt dat ook nog. Maar ik hoor mijn vader nog de historische woorden uitspreken: ‘Henk kan beter een pen dan een schop vasthouden’, haha! En daarmee was mijn lot bezegeld. Ik preek nog iedere zondag, vaak zelfs twee keer. Met hart en ziel. Het liefst in zo’n eeuwenoude historische kerk!”

Dit interview met dominee Vreekamp vond plaats in het begin van dit jaar; kort daarna, op 29 februari, kwam Henk Vreekamp om het leven bij een noodlottig verkeersongeval. In overleg met en met toestemming van zijn nabestaanden is besloten om dit artikel toch te plaatsen.

Over de dominee

Dr. Henk Vreekamp was dominee in twee Veluwe gemeenten, Oosterwolde en Epe. Daarna was hij predikant voor de organisatie Kerk en Israël. Hij promoveerde op het Bijbelse bronwoord ‘De vreze des Heren’. Hij schreef drie boeken over zijn omzwervingen over de Veluwe: *Zwijgen bij volle maan*, *De tovenaars en de dominee* en *Als Freyja zich laat zien*. In deze trilogie doet hij verslag van zijn zwerftochten over de Veluwe. Hoe kwam bij zijn verre heidense voorouders het christendom binnen? Dat was de spannende vraag. De zendeling kwam met het evangelie en trof een wereld aan vol goden en geesten. Die wereld leeft nog altijd ondergronds en zichtbaar voort in het Veluwe volksgeloof. Hoe staat de kerk tegenover die oeroude traditie van het platteland? Dat is wat hem als dominee en als Veluwnaar fascineerde.

www.vreekamp.nl

